ЗАТВЕРДЖУЮ
Ректор Національного університету
«Одеська юридична академія»
професор
_____Олег ТОДОЩАК
«_27_» _____січня_____2026 року

ВИСНОВОК

Національного університету «Одеська юридична академія» щодо дисертації Філімонова Микити Володимировича на тему: «Особливості доказування при здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», затвердженої Вченою радою Національного університету «Одеська юридична академія», протокол № 8 від 16 травня 2022 року (тему змінено Вченою радою Національного університету «Одеська юридична академія», протокол №2 від 28 квітня 2023 року)

Витяг
з протоколу засідання фахового семінару кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія»
№ 13 від 23 січня 2026 року

Присутні:

Завідувач кафедри кримінального процесу, д. ю. н., професор Торбас О.О;
професор кафедри кримінального процесу, д.ю.н., професор Аленін Ю.П;
професор кафедри кримінального процесу, д.ю.н., професор Дрьомін В.М.;
професор кафедри кримінального процесу, д.ю.н., доцент Ракіпова І.В.;
доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Стоянов М.М.;
доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Волошина В.К.;
доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Пожар В.Г.;
доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Гуртієва Л.М.;
доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Мурзановська А.В.;
доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Смирнов М.І.
доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Федчун Н.О.;
доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Підгородинська А.В.;

доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Цитряк В.Я.;
доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Завтур В.А.;
доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Степаненко А.С.;
декан факультету цивільної та господарської юстиції, к.ю.н., доцент Хижняк Є.С. – ***науковий керівник.***

З присутніх науково-педагогічних працівників кафедри 4 доктори юридичних наук та 12 співробітників кафедр (доценти кафедри кримінального процесу і кандидати юридичних наук) – фахівців за профілем поданої на розгляд дисертації.

Порядок денний:

Обговорення дисертаційного дослідження Філімонова Микити Володимировича на тему: «Особливості доказування при здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі», поданого на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» щодо рекомендації до разового публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді.

Слухали:

Доповідь здобувача ступеня вищої освіти доктора філософії Філімонова Микити Володимировича на тему: «Особливості доказування при здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі», поданої на здобуття вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Доповідач обґрунтував актуальність обраної теми, визначив мету, завдання, методологію дисертаційного дослідження, охарактеризував його об'єкт та предмет, виклав науково-практичну значимість роботи, надав відомості щодо впровадження результатів дослідження.

Обґрунтовуючи вибір дисертаційного дослідження, здобувач зазначає, що у сучасних умовах стрімкої інформатизації усіх сфер суспільного життя, кіберпростір дедалі частіше стає ключовим середовищем соціальної, економічної, політичної та професійної діяльності, що водночас, зумовило зростання кількості кримінальних правопорушень, вчинених з використанням високих інформаційних технологій. Це в свою чергу породжує низку питань щодо адаптації чинного кримінального процесуального законодавства до таких умов.

Вчинення кримінальних правопорушень у цифровому середовищі обумовлює виникнення ситуації, за якої більшість доказів мають нематеріальний характер, існують у електронній формі, яка відкриває

широкі можливості до їх спотворення або знищення, дозволяє зберігати їх на віддалених серверах, навіть поза межами національної юрисдикції. За таких умов, перед доктриною постає низка питань щодо визначення належності та допустимості відповідних доказів, порядку перевірки їх достовірності, а також можливостей застосування спеціальних знань та технічних засобів.

Аналіз наукових джерел та правозастосовної практики засвідчує, що чинне кримінальне процесуальне законодавство не встигає за темпами розвитку цифрових технологій, що породжує проблеми вибору належної процесуальної форми здійснення кримінального процесуального доказування у випадках, коли мова йде про досудове розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі. Цей аспект має ключове значення у контексті забезпечення допустимості відповідних доказів та досягнення визначених ст. 2 КПК України завдань кримінального провадження щодо забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини.

До питання про здійснення кримінального провадження щодо кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі у науці кримінального процесу звертались І.В. Басиста, Л.С. Бєлік, І.І. Васильковський, В.В. Вапнярчук, А.Р. Воробчак, П.П. Галушко, Н.В. Глинська, В.О. Гусєва, О.Ю. Довженко, О.М. Дуфенюк, О.Л. Дульський, І.Г. Каланча, А.В. Коваленко, В.А. Колесник, В.А. Коршенко, Д.І. Клепка, Г.Р. Крет, І.О. Крицька, А.І. Кунтій, І.І. Липкан, Є.Д. Лук'янчиков, В.В. Луцик, Я.В. Неділько, Д.В. Пашнєв, І.В. Пиріг, Ю.О. Пілюков, В.О. Попелюшко, А.В. Ратнова, А.В. Рейнгольд, О.С. Саінчин, О.А. Самойленко, І.А. Смаль, В.В. Сисолятін, Е.Б. Сімакова-Єфремян, А.В. Скрипник, Р.Л. Степанюк, С.Ю. Стратонов, В.А. Сусукайло, Б.Б. Теплицький, О.О. Торбас, А.Я. Хитра, Д.М. Цехан, Ю.В. Циганюк, Ю.М. Чорноус, М.Г. Щербаковський, М.Ю. Яцишин та ін.

Вагомим є внесок у наукове дослідження відповідної проблематики зарубіжних вчених, серед яких С. Бреннер (Susan Brener), А. Бурштейн (Aaron Burstein), А. Вебер (Amalie Weber), Н. Катял (Neal Katyal), О. Керр (Orin Kerr), Д. Коен (Julie Cohen), Л. Лессіг (Lawrence Lessig), Г. Перріт (Henry Perritt), Л. Сачарофф (Laurent Sacharoff), Д. Хантер (Dan Hunter).

Утім, у більшості монографічних дослідженнях, присвячених досудовому розслідуванню кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі розкриваються здебільшого питання методики їх розслідування, а також питання правової природи та порядку збирання електронних доказів, натомість, інші аспекти кримінального процесуального доказування висвітлюються лише побічно. Це обумовлює актуальність дисертаційного дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є вирішення наукового завдання, яке полягає у формулюванні цілісної концепції кримінального процесуального доказування при здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі.

Для досягнення поставленої мети у дисертації вирішувались такі завдання:

– з'ясувати стан наукового дослідження проблем доказування при здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі;

– уточнити поняття кіберпростору та кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі;

– виокремити основні стандарти, які сформовані у практиці ЄСПЛ щодо забезпечення права на повагу до приватного життя у кіберпросторі;

– виокремити міжнародні стандарти та узагальнити зарубіжний досвід розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі;

– уточнити поняття електронних (цифрових) доказів у кримінальному провадженні та здійснити їх класифікацію;

– встановити поняття та зміст джерел електронних (цифрових) доказів у кримінальному провадженні;

– з'ясувати особливості проведення слідчих (розшукових) дій при здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі;

– з'ясувати особливості проведення негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій при здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі;

– з'ясувати специфіку використання спеціальних знань при здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі;

– сформулювати пропозиції щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства в частині розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі.

Об'єктом дослідження виступають правовідносини, виникають у зв'язку із кримінальним процесуальним доказуванням при здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі.

Предметом дослідження є особливості доказування при здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі.

Методи дослідження. Методологічним підґрунтям дисертаційного дослідження виступає комплекс філософських, загальнонаукових та спеціально-наукових методів наукового пізнання. За допомогою діалектичного методу з'ясовано зміст та сутність понять «кіберпростір» та «кримінальні правопорушення, вчинені у кіберпросторі» (підрозділ 1.2). Системний метод та метод системно-структурного аналізу використовувався при визначенні системи міжнародних стандартів розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі (підрозділ 1.2), визначенні системи електронних доказів та їх джерел (підрозділи 2.1, 2.2), а також удосконалення кримінального процесуального законодавства у частині оптимізації кримінального процесуального доказування при розслідуванні кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі (розділи 2,3). За допомогою функціонального методу розкрито проблеми забезпечення належної кримінальної процесуальної форми окремих процесуальних дій при здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі (підрозділи 3.1,3.2). За допомогою герменевтичного методу було встановлено зміст положень КПК України, що регламентують порядок проведення окремих процесуальних дій у кримінальному провадженні щодо кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі (розділи 2,3). Формально-юридичний метод використовувався при дослідженні положень Конституції України, міжнародно-правових актів, кримінального процесуального законодавства України, рішень Європейського суду з прав людини (розділи 1,2,3). За допомогою порівняльно-правового методу було проаналізовано положення кримінального процесуального законодавства окремих зарубіжних країн щодо порядку здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі

(підрозділ 1.4). Логіко-нормативний метод використовувався при формулюванні змін та доповнень до КПК України (розділи 2,3).

Теоретичну основу дисертаційного дослідження складають праці вітчизняних та зарубіжних учених в галузі конституційного, кримінального, кримінального процесуального права, оперативно-розшукової діяльності, кібербезпеки тощо.

Нормативну основу дослідження становлять Конституція України, міжнародно-правові акти, Кримінальний процесуальний кодекс України, окремі закони України, підзаконні акти, акти законодавства окремих зарубіжних країн (Великої Британії, США, Франції).

Емпіричну базу дисертаційного дослідження становлять: рішення Європейського суду з прав людини, постанови Верховного Суду, судові рішення, розміщені у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є першим у вітчизняній науці кримінального процесу комплексним дослідження теоретичних та практичних проблем доказування при здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі на основі положень КПК України 2012 року.

У межах проведеного наукового дослідження одержано такі результати, що мають наукову новизну:

вперше:

– визначено коло даних, які можуть міститися у хмарних ресурсах і центрах обробки даних як джерелах електронних (цифрових) доказів у провадженнях щодо кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі, зокрема встановлено, що ними є: 1) дані, які зберігаються у хмарних ресурсах надавачів хмарних послуг і центрів обробки даних, що перебувають у володінні надавачів послуг таких центрів; 2) дані про доступ до цієї інформації користувача хмарних послуг або центру обробки даних; 3) дані про наявність резервних копій такої інформації та систем даних і про передання резервних копій інформації користувачу; 4) дані про несанкціоновані дії, спрямовані на доступ до інформації, яка зберігається у хмарному сховищі або центрі обробки даних (існування зовнішніх і внутрішніх загроз, кібератаки та інциденти кібербезпеки); 5) дані про знищення інформації та її резервних копій;

– запропоновано доповнити КПК України ст. 88^2 під назвою «Допустимість доказів, отриманих із відкритих джерел» та викласти її у такій редакції: «Докази, отримані із відкритих джерел можуть бути визнані

допустимими виключно за умови підтвердження джерела їх походження та якщо відповідні відомості підтверджуються іншими доказами, які визнані допустимими за правилами цього Кодексу» ;

– запропоновано доповнити ч.2 ст. 237 КПК України абз. третім такого змісту: «Під час огляду житла чи іншого володіння особи виявлення та фіксація комп'ютерних даних, що міститься у комп'ютерних системах або їх частинах, мобільних терміналах систем зв'язку, на місці проведення огляду можлива лише за добровільною згодою володільця цього майна або якщо дозвіл на такий огляд був наданий в ухвалі слідчого судді» ;

– запропоновано викласти абзац другий ч.6 ст. 236 КПК України у такій редакції: «Прокурор, слідчий має право здійснити пошук, виявлення та фіксацію комп'ютерних даних, що міститься у комп'ютерних системах або їх частинах, мобільних терміналах систем зв'язку, на місці проведення обшуку виключно якщо дозвіл на такий пошук наданий в ухвалі слідчого судді». Водночас обґрунтовано, що чинна редакція абз. 2 ч.6 статті 236 КПК України може бути застосовною в умовах воєнного стану, коли публічний інтерес розслідування злочинів проти основ національної безпеки превалює над приватним;

– запропоновано доповнити ч.4 ст. 163 КПК України нормою, відповідно до якої клопотання слідчого, прокурора про тимчасовий доступ до речей і документів, що містять інформацію, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій, про зв'язок, абонента, надання телекомунікаційних послуг, у тому числі отримання послуг, їх тривалості, змісту, маршрутів передавання тощо розглядається слідчим суддею у день його надходження;

удосконалено:

– класифікацію електронних (цифрових) доказів, зокрема з урахуванням її теоретичного та практичного значення та із застосуванням логічних правил поділу понять такі докази за критерієм їх форми запропоновано поділяти на наступні види: 1) електронні документи (текстові документи, аудіо- та відеозаписи, фотознімки та інші зображення); 2) електронні повідомлення (текстові, мультимедійні та голосові); 3) віртуальні активи; 4) логи, дані клієнтського середовища, контекстні дані, метадані та інші технічні дані; 5) інша інформація в електронній (цифровій) формі;

– науковий підхід до визначення поняття «кримінальне правопорушення, вчинене у кіберпросторі», під яким запропоновано

розуміти передбачене законом України про кримінальну відповідальність суспільно небезпечне винне діяння, що вчиняється суб'єктом кримінального правопорушення у межах або з використанням кіберпростору як особливого соціально-технічного та інформаційного середовища, шляхом застосування інформаційно-комунікаційних технологій, комп'ютерних систем, мереж чи цифрових даних, та посягає на охоронювані кримінальним законом суспільні відносини;

– науковий підхід до виокремлення мінімальних гарантії захисту права на повагу до приватного та сімейного життя у кіберпросторі відповідно до вимог статті 8 Конвенції та прецедентної практики ЄСПЛ. Зокрема, виокремлено такі гарантії як: 1) чітке законодавче визначення категорій осіб та даних, щодо яких можливе перехоплення; 2) наявність попереднього судового контролю або ефективного подальшого нагляду за спостереженням; 3) нормативне формулювання критеріїв, за якими ухвалюється рішення про ініціювання перехоплення; 4) обмеження строків зберігання даних та встановлення чіткого порядку їх знищення;

– поняття «спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі» під якими запропоновано розуміти сукупність наукових знань і практичних навичок у сфері інформаційних технологій, комп'ютерних систем і мереж, цифрової та комп'ютерно-технічної криміналістики, телекомунікацій, інформаційної безпеки, програмування, аналізу шкідливого програмного забезпечення та електронних фінансових технологій, здобутих у межах академічної підготовки й професійного досвіду, носіями яких є залучені до кримінального провадження за рішенням слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду особи, що використовуються з метою вирішення питань, необхідних для повного, всебічного й об'єктивного встановлення фактичних обставин кримінального провадження;

набули подальшого розвитку:

– доктринальні положення щодо розуміння сутності електронних (цифрових) доказів, зокрема, на підставі дослідження теоретичних підходів до її розкриття виокремлено процесуальний, технічний і криміналістичний аспекти її розуміння, вказано на взаємодоповнюваність і взаємозв'язок цих аспектів, визначено з їх урахуванням ознаки цих доказів і сформульовано авторську дефініцію їх поняття;

– доктринальні підходи до розуміння поняття та системи джерел електронних (цифрових) доказів, зокрема доведено, що в ході досудового

розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі, ними є: 1) електронні пристрої, які містять значиму для кримінального провадження інформацію; 2) електронні комунікаційні системи, які використовувалися в ході підготовки до кримінальних правопорушень у кіберпросторі, їх вчинення та приховування наслідків цих правопорушень; 3) сервери постачальників електронних комунікаційних послуг, хмарні ресурси надавачів хмарних послуг і центри обробки даних надавачів послуг таких центрів;

– наукові підходи до класифікації кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі, зокрема, запропоновано здійснювати таку класифікації залежно від способу реалізації їх об'єктивної сторони;

– підходи до визначення міжнародних процедурних стандартів розслідування кіберзлочинів, які є спільними для усіх регіональних систем захисту прав людини;

– пропозиції щодо нормативного закріплення допустимості проведення зняття інформації з електронних комунікаційних мереж до постановлення ухвали слідчого судді на підставі постанови слідчого, прокурора у випадку, передбаченому ч.1 ст. 250 КПК України.

Після завершення доповіді Філімонов М.В. відповідав, присутніми поставлені такі запитання:

Завідувач кафедри кримінального процесу, д.ю.н., професор Торбас О.О. запитав, у яких випадках огляд вмісту цифрового пристрою може бути оформлений протоколом огляду, а у яких – зняттям інформації з електронних інформаційних систем ?

Філімонов М.В. відповів, що вибір належної процесуальної форми огляду вмісту цифрового пристрою залежить від низки обставин, і найперше, це факт добровільності його надання володільцем.

Добровільна передача мобільного телефону особою та подальший його огляд виключає наявність підстав вважати такі процесуальні дії негласними слідчими (розшуковими) діями. У такому разі процесуально релевантною слідчою (розшуковою) дією, спрямованою на виявлення та фіксацію відомостей, що містяться у телефоні, визнається саме огляд. У цьому контексті не повинно також поставати питання щодо меж обсягу наданої інформації. Очевидно, що особа, надаючи згоду на ознайомлення зі змістом даних, які зберігаються на цифровому пристрої, повинна усвідомлювати

неможливість подальшого контролю за тим, які саме відомості та в якому обсязі стануть доступними у ході відповідної процесуальної дії.

У разі ж, якщо цифровий пристрій вилучається примусово, і огляд його вмісту пов'язаний із подоланням логічних засобів захисту, така процесуальна дія повинна здійснюватися лише в межах негласної слідчої (розшукової) дій – зняття інформації з електронних інформаційних систем.

Професор кафедри кримінального процесу, д.ю.н., професор Аленін Ю.П. запитав, у яких формах можуть бути використані спеціальні знання у доказуванні при здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі?

Філімонов М.В. відповів, що при розслідуванні кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі актуальними є як процесуальні, так і непроцесуальні форми використання спеціальних знань. Процесуальні форми здебільшого проявляються у залучення відповідних спеціалістів при проведенні слідчих (розшукових) дій. Для цього існують й належні правові підстави. Наприклад, у абз. 3 ч.6 ст. 236 КПК України зазначено, що «особи, які володіють інформацією про зміст комп'ютерних даних та особливості функціонування комп'ютерних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку, можуть повідомити про це слідчого, прокурора під час здійснення обшуку, відомості про що вносяться до протоколу обшуку». Непроцесуальна форма використання спеціальних знань проявлятиметься здебільшого у консультативній та довідковій діяльності суб'єктів спеціальних знань.

Крім того, поширеною формою використання спеціальних знань є й проведення експертизи. У кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі найпоширенішим видами експертиз, які призначаються є комп'ютерно-технічна експертиза та експертиза електронних комунікацій. Крім того, залежно від обставин конкретного кримінального провадження можуть призначатися судово-економічні, лінгвістичні, а також експертизи у сфері інтелектуальної власності.

Доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Стоянов М.М. запитав, якими, на думку, здобувача, є умови допустимості доказів, отриманих із відкритих джерел?

Філімонов М.В. відповів, що при вирішенні питання про допустимість доказів, отриманих із відкритих джерел важливе значення мають низка аспектів. По-перше, це коло обставин, які можуть підтверджуватися відповідними доказами, по-друге, це аспект, пов'язаний із визначення належного джерела, і по-третє, це питання щодо належного способу фіксації відповідних доказів.

Ми вважаємо, що за допомогою доказів із відкритих джерел можуть бути доведені усі фактичні обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні і визначені у ст. 91 КПК України, і будь-які обмеження у цьому контексті є недоцільними. Але водночас, ми дотримуємось позиції, що обвинувачення не може ґрунтуватися виключно на таких доказах. Тому при визначенні їх допустимості ми вважаємо цілком прийнятною аналогію із показаннями з чужих слів, які відповідно до ч.6 ст. 97 КПК України не можуть бути допустимим доказом факту чи обставин, на доведення яких вони надані, якщо показання не підтверджується іншими доказами, визнаними допустимими згідно з правилами, відмінними від положень частини другої цієї статті і пропонуємо відповідну модель допустимості доказів, отриманих із відкритих джерел закріпити у положеннях КПК України.

Доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Підгородинська А.В. запитала, яку роль відіграє міжнародне співробітництво у збиранні доказів при здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі?

Філімонов М.В. відповів, що враховуючи транскордонний характер кримінальних правопорушень, що вчиняються у кіберпросторі, міжнародне співробітництво має вкрай вагоме значення у доказуванні при здійсненні їх досудового розслідування.

Загалом, усі форми міжнародно-правової допомоги, які передбачені чинним КПК України є застосовними у відповідній категорії кримінальних проваджень.

У дисертаційному дослідженні наведені приклади із судової практики, коли Україною виконувалися запити від компетентних органів іноземних держав на виконання окремих процесуальних дій при розслідуванні кримінальних правопорушень, що були вчинені у кіберпросторі.

Крім того, аналіз правозастосовної практики продемонстрував, що між компетентними органами України та іноземних держав відбувається постійний обмін інформацією задля забезпечення оперативності досудового розслідування правопорушень, які були вчинені у віртуальному середовищі.

Доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Волошина В.К. запитала, які ознаки притаманні електронним доказам у кримінальному провадженні?

Філімонов М.В. відповів, що на підставі узагальнення наукових підходів до цього поняття у дисертаційному дослідженні електронні докази були визначені як фактичні дані в електронній формі, які отримані в передбаченому КПК України порядку, характеризуються цілісністю, автентичністю та придатністю для дослідження та мають значення для встановлення фактів та обставин кримінального провадження.

Із урахуванням наведеного, електронні (цифрові) докази у кримінальному провадженні підлягають характеристиці за допомогою виокремлення таких ознак: 1) вони є фактичними даними (відомостями про факти), які отримані в передбаченому КПК України порядку; 2) вони існують в електронній формі на відповідному електронному носії – як фізичному, так і віртуальному; 3) вони характеризуються цілісністю, автентичністю та придатністю для дослідження; 4) вони мають значення для встановлення щодо фактів та обставин, які мають значення для кримінального провадження.

Доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Завтур В.А. запитав, у якому контексті є можливим застосування практики ЄСПЛ у доказуванні під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі ?

Філімонов М.В. відповів, що відповідно до ч.5 ст. 9 КПК України кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини та дане положення стосується усіх без винятку кримінальних проваджень.

При проведенні слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні щодо кримінальних правопорушень, вчинених

у кіберпросторі у будь-якому випадку відбувається втручання у приватне життя особи.

У цьому контексті важливого значення набувають позиції ЄСПЛ щодо оцінки допустимості обмеження права на повагу до приватного життя, яка включає в себе перевірку наявності відповідних законних підстав втручання, належної мети та пропорційності.

Доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Гуртієва Л.М. запитала, як на думку здобувача співвідносяться електронні докази та джерела електронних доказів ?

Філімонов М.В. відповів, що у межах дисертаційного дослідження була застосована інформаційна концепція розуміння електронних (цифрових) доказів, що дозволяє розглядати їх як єдність фактичних даних (зміст доказів) та носія цих даних (джерела доказів). З огляду на їх існування в електронній формі, електронні (цифрові) докази відображаються на відповідному електронному носії – як фізичному, так і віртуальному.

Що стосується безпосередньо джерел електронних доказів, то системний аналіз положень КПК України дозволяє стверджувати, що ними є електронні інформаційні системи, електронні комунікаційні системи, комп'ютерні системи та їх частини, мобільні термінали систем зв'язку.

Після відповідей на запитання виступив **науковий керівник** – декан факультету цивільної та господарської юстиції, к.ю.н., доцент Хижняк Євген Сергійович.

Науковий керівник зазначив, що дисертанту вдалося повністю виконати поставлені завдання дослідження завдяки використанню сукупності загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, зокрема таких як: діалектичний, метод системно-структурного аналізу, функціональний метод, формально-юридичний метод, герменевтичний, порівняльно-правовий, а також логіко-нормативний методи.

Дисертація має наукову новизну, оскільки є першим у вітчизняній науці кримінального процесу комплексним дослідження теоретичних та практичних проблем доказування при здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі на основі положень КПК України 2012 року.

Вагоме теоретичне та практичне значення має пропозиція автора доповнити КПК України ст. 88^2 під назвою «Допустимість доказів, отриманих із відкритих джерел» та викласти її у такій редакції: «Докази, отримані із відкритих джерел можуть бути визнані допустимими виключно за умови підтвердження джерела їх походження та якщо відповідні відомості підтверджуються іншими доказами, які визнані допустимими за правилами цього Кодексу».

Істотне значення для розвитку науки кримінального процесу має також і висновок здобувача щодо класифікації електронних (цифрових) доказів за критерієм форми та доцільності виокремлювати наступні їх види: 1) електронні документи (текстові документи, аудіо- та відеозаписи, фотознімки та інші зображення); 2) електронні повідомлення (текстові, мультимедійні та голосові); 3) віртуальні активи; 4) логи, дані клієнтського середовища, контекстні дані, метадані та інші технічні дані; 5) інша інформація в електронній (цифровій) формі.

Теоретико-прикладне значення мають також висновки та пропозиції автора щодо: 1) визначення кола даних, які можуть міститися у хмарних ресурсах і центрах обробки даних як джерелах електронних (цифрових) доказів у провадженнях щодо кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі; 2) необхідності доповнити ч.4 ст. 163 КПК України нормою, відповідно до якої клопотання слідчого, прокурора про тимчасовий доступ до речей і документів, що містять інформацію, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій, про зв'язок, абонента, надання телекомунікаційних послуг, у тому числі отримання послуг, їх тривалості, змісту, маршрутів передавання тощо розглядається слідчим суддею у день його надходження; 3) класифікації кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі, зокрема, пропозиції здійснювати таку класифікації залежно від способу реалізації їх об'єктивної сторони; 4) необхідності внесення змін та доповнень до ст. 236 та 237 КПК України тощо.

Дисертація містить й інші положення, що мають важливе теоретичне та прикладне значення та наукову новизну.

Основні положення дисертаційного дослідження відображені у дев'яти наукових публікаціях, у тому числі у п'яти статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, а також чотирьох тезах доповідей на науково-практичних конференціях. Дисертація становить самостійне дослідження, викладені у дисертації висновки і пропозиції становлять особистий здобуток автора.

На нашу думку, результати дисертаційного дослідження М.В. Філімонова можуть бути використані також для подальших наукових розвідок проблем кримінального процесуального доказування при здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі.

Індивідуальний план наукової роботи та індивідуальний навчальний план М.В. Філімонов виконав вчасно та у повному обсязі, проявивши себе як цілеспрямований та наполегливий науковець.

Враховуючи зазначене, можна дійти висновку, що дисертація М.В. Філімонова «Особливості доказування при здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі» подана на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 – Право, є самостійним науковим дослідженням, яке відповідає всім встановленим вимогам, може бути рекомендована до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право, галузі знань 08 Право у разовій спеціалізованій вченій раді, а її автор заслуговує, на основі захисту, присвоєння наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 081 - Право.

Доктор юридичних наук, професор Торбас О.О. відзначив високий рівень дослідження, його ґрунтовність, високий рівень володіння здобувачем матеріалом. Звернув увагу на високий науковий рівень роботи. Вказав на те, що робота Філімонова Микити Володимировича на тему: «Особливості доказування при здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі», подана на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» є завершеним та якісним дослідженням, що містить наукові положення та науково обґрунтовані результати у галузі науки кримінального процесу, та може бути рекомендована до разового публічного захисту у спеціалізованій вченій раді.

Доктор юридичних наук, професор Аленін Ю.П. відзначив високий рівень дослідження, його ґрунтовність, високий рівень володіння здобувачем матеріалом. Вказав, що робота Філімонова Микити Володимировича на тему: «Особливості доказування при здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі», подана на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» є завершеним та якісним дослідженням, що містить наукові положення та науково обґрунтовані результати у галузі науки кримінального процесу, та може бути рекомендована до разового публічного захисту в спеціалізованій вченій раді.

Кандидат юридичних наук, доцент Мурзановська А.В. відзначила обґрунтованість та повноту викладених основних наукових положень та доцільність використання розроблених практичних рекомендацій. Порадила систематизувати пропозиції щодо внесення змін та доповнень до КПК України, викладених у роботі за результатами дисертаційного дослідження в окремий додаток. Відмітила значну емпіричну базу і кількість публікацій дисертанта. Зазначила, що дисертаційне дослідження Філімонова Микити Володимировича на тему: «Особливості доказування при здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі», подане на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», може бути рекомендоване до разового публічного захисту у спеціалізованій вченій раді.

Кандидат юридичних наук, доцент Завтур В.А. відзначив високий рівень дослідження, його ґрунтовність, високий рівень володіння здобувачем матеріалом. Відзначив ґрунтовний аналіз автором питання міжнародних стандартів та зарубіжного досвіду розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі. Підсумував, що робота Філімонова Микити Володимировича на тему: «Особливості доказування при здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», може бути рекомендована до разового публічного захисту у спеціалізованій вченій раді.

Кандидат юридичних наук, доцент Гуртієва Л.М відзначила слушні та ґрунтовні результати дисертаційного дослідження, їх важливість для науки кримінального процесу та правозастосовної практики, високий рівень володіння здобувачем матеріалом. Відзначила, що робота Філімонова Микити Володимировича на тему: «Особливості доказування при здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі», подана на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» є завершеним та якісним дослідженням, що містить наукові положення та науково обґрунтовані результати у галузі науки кримінального процесу, та може бути рекомендована до разового публічного захисту у спеціалізованій вченій раді.

Кандидат юридичних юридичних наук, доцент Смирнов М.І. констатував доцільність та слушність пропозицій та рекомендацій, відзначених у дисертаційному дослідженні. Зазначив, що дисертація Філімонова Микити Володимировича на тему: «Особливості доказування при здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», може бути рекомендована до разового публічного захисту у спеціалізованій вченій раді.

На основі результатів обговорення присутніх на засіданні вирішили запропонувати наступний

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення дисертації Філімонова Микити Володимировича на тему: «Особливості доказування при здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Обґрунтування вибору теми дослідження. У сучасних умовах стрімкої інформатизації усіх сфер суспільного життя, кіберпростір дедалі частіше стає ключовим середовищем соціальної, економічної, політичної та професійної діяльності, що водночас, зумовило зростання кількості кримінальних правопорушень, вчинених з використанням високих інформаційних технологій. Це в свою чергу породжує низку питань щодо адаптації чинного кримінального процесуального законодавства до таких умов.

Вчинення кримінальних правопорушень у цифровому середовищі обумовлює виникнення ситуації, за якої більшість доказів мають нематеріальний характер, існують у електронній формі, яка відкриває широкі можливості до їх спотворення або знищення, дозволяє зберігати їх на віддалених серверах, навіть поза межами національної юрисдикції. За таких умов, перед доктриною постає низка питань щодо визначення належності та допустимості відповідних доказів, порядку перевірки їх достовірності, а також можливостей застосування спеціальних знань та технічних засобів.

Аналіз наукових джерел та правозастосовної практики засвідчує, що чинне кримінальне процесуальне законодавство не встигає за темпами розвитку цифрових технологій, що породжує проблеми вибору належної процесуальної форми здійснення кримінального процесуального доказування у випадках, коли мова йде про досудове розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі. Цей аспект має ключове значення у контексті забезпечення допустимості відповідних доказів та досягнення визначених ст. 2 КПК України завдань кримінального провадження у контексті забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини.

До питання про здійснення кримінального провадження щодо кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі у науці кримінального процесу звертались І.В. Басиста, Л.С. Бєлік, І.І. Васильковський, В.В. Вапнярчук, А.Р. Воробчак, П.П. Галушко, Н.В. Глинська, В.О. Гуссва, О.Ю. Довженко, О.М. Дуфенюк, О.Л. Дульський, І.Г. Каланча, А.В. Коваленко, В.А. Колесник, В.А. Коршенко, Д.І. Клепка, Г.Р. Крет, І.О. Крицька, А.І. Кунтій, І.І. Липкан, Є.Д. Лук'янчиков, В.В. Луцик, Я.В. Неділько, Д.В. Пашнєв, І.В. Пиріг, Ю.О. Пілюков, В.О. Попелюшко, А.В. Ратнова, А.В. Рейнгольд, О.С. Саінчин, О.А. Самойленко, І.А. Смаль, В.В. Сисолятін, Е.Б. Сімакова-Єфремян, А.В. Скрипник, Р.Л. Степанюк, С.Ю. Стратонов, В.А. Сусукайло, Б.Б. Теплицький, О.О. Торбас, А.Я. Хитра, Д.М. Цехан, Ю.В. Циганюк, Ю.М. Чорноус, М.Г. Щербаковський, М.Ю. Яцишин та ін.

Вагомим є внесок у наукове дослідження відповідної проблематики зарубіжних вчених, серед яких С. Бреннер (Susan Brener), А. Бурштейн (Aaron Burstein), А. Вебер (Amalie Weber), Н. Катял (Neal Katyal), О. Керр (Orin Kerr), Д. Коен (Julie Cohen), Л. Лессіг (Lawrence Lessig), Г. Перріт (Henry Perritt), Л. Сачарофф (Laurent Sacharoff), Д. Хантер (Dan Hunter).

Утім, у більшості монографічних дослідженнях, присвячених досудовому розслідуванню кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі розкриваються здебільшого питання методики їх розслідування, а також питання правової природи та порядку збирання електронних доказів, натомість, інші аспекти кримінального процесуального доказування висвітлюються лише побічно. Це обумовлює актуальність дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження виконано в межах плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального процесу «Реформування кримінального процесуального, кримінально-виконавчого права та оперативно-розшукової діяльності в умовах євроінтеграції та протидії злочинності в епоху цифрового суспільства» у межах виконання теми науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове та соціальне життя України у людиноцентристському вимірі в цифрову еру» на 2021–2025 роки.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є вирішення наукового завдання, яке полягає у формулюванні цілісної концепції кримінального процесуального доказування при здійсненні

досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі.

Для досягнення поставленої мети у дисертації вирішувались такі завдання:

– з'ясувати стан наукового дослідження проблем доказування при здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі;

– уточнити поняття кіберпростору та кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі;

– виокремити основні стандарти, які сформовані у практиці ЄСПЛ щодо забезпечення права на повагу до приватного життя у кіберпросторі;

– виокремити міжнародні стандарти та узагальнити зарубіжний досвід розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі;

– уточнити поняття електронних (цифрових) доказів у кримінальному провадженні та здійснити їх класифікацію;

– встановити поняття та зміст джерел електронних (цифрових) доказів у кримінальному провадженні;

– з'ясувати особливості проведення слідчих (розшукових) дій при здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі;

– з'ясувати особливості проведення негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій при здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі;

– з'ясувати специфіку використання спеціальних знань при здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі;

– сформулювати пропозиції щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства в частині розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі.

Об'єктом дослідження виступають правовідносини, виникають у зв'язку із кримінальним процесуальним доказуванням при здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі.

Предметом дослідження є особливості доказування при здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі.

Методи дослідження. Методологічним підґрунтям дисертаційного дослідження виступає комплекс філософських, загальнонаукових та спеціально-наукових методів наукового пізнання. За допомогою діалектичного методу з'ясовано зміст та сутність понять «кіберпростір» та «кримінальні правопорушення, вчинені у кіберпросторі» (підрозділ 1.2). Системний метод та метод системно-структурного аналізу використовувався при визначенні системи міжнародних стандартів розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі (підрозділ 1.2), визначенні системи електронних доказів та їх джерел (підрозділи 2.1, 2.2), а також удосконалення кримінального процесуального законодавства у частині оптимізації кримінального процесуального доказування при розслідуванні кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі (розділи 2,3). За допомогою функціонального методу розкрито проблеми забезпечення належної кримінальної процесуальної форми окремих процесуальних дій при здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі (підрозділи 3.1,3.2). За допомогою герменевтичного методу було встановлено зміст положень КПК України, що регламентують порядок проведення окремих процесуальних дій у кримінальному провадженні щодо кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі (розділи 2,3). Формально-юридичний метод використовувався при дослідженні положень Конституції України, міжнародно-правових актів, кримінального процесуального законодавства України, рішень Європейського суду з прав людини (розділи 1,2,3). За допомогою порівняльно-правового методу було проаналізовано положення кримінального процесуального законодавства окремих зарубіжних країн щодо порядку здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі (підрозділ 1.4). Логіко-нормативний метод використовувався при формулюванні змін та доповнень до КПК України (розділи 2,3).

Теоретичну основу дисертаційного дослідження складають праці вітчизняних та зарубіжних учених в галузі конституційного, кримінального, кримінального процесуального права, оперативно-розшукової діяльності, кібербезпеки тощо.

Нормативну основу дослідження становлять Конституція України, міжнародно-правові акти, Кримінальний процесуальний кодекс України, окремі закони України, підзаконні акти, акти законодавства окремих зарубіжних країн (Великої Британії, США, Франції).

Емпіричну базу дисертаційного дослідження становлять: рішення Європейського суду з прав людини, постанови Верховного Суду, судові рішення, розміщені у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є першим у вітчизняній науці кримінального процесу комплексним дослідження теоретичних та практичних проблем доказування при здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі на основі положень КПК України 2012 року.

У межах проведеного наукового дослідження одержано такі результати, що мають наукову новизну:

вперше:

– визначено коло даних, які можуть міститися у хмарних ресурсах і центрах обробки даних як джерелах електронних (цифрових) доказів у провадженнях щодо кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі, зокрема встановлено, що ними є: 1) дані, які зберігаються у хмарних ресурсах надавачів хмарних послуг і центрів обробки даних, що перебувають у володінні надавачів послуг таких центрів; 2) дані про доступ до цієї інформації користувача хмарних послуг або центру обробки даних; 3) дані про наявність резервних копій такої інформації та систем даних і про передання резервних копій інформації користувачу; 4) дані про несанкціоновані дії, спрямовані на доступ до інформації, яка зберігається у хмарному сховищі або центрі обробки даних (існування зовнішніх і внутрішніх загроз, кібератаки та інциденти кібербезпеки); 5) дані про знищення інформації та її резервних копій;

– запропоновано доповнити КПК України ст. 88^2 під назвою «Допустимість доказів, отриманих із відкритих джерел» та викласти її у такій редакції: «Докази, отримані із відкритих джерел можуть бути визнані допустимими виключно за умови підтвердження джерела їх походження та якщо відповідні відомості підтверджуються іншими доказами, які визнані допустимими за правилами цього Кодексу».

– запропоновано доповнити ч.2 ст. 237 КПК України абз. третім такого змісту: «Під час огляду житла чи іншого володіння особи виявлення та фіксація комп'ютерних даних, що міститься у комп'ютерних системах або їх частинах, мобільних терміналах систем зв'язку, на місці проведення огляду можлива лише за добровільною згодою володільця цього майна або якщо дозвіл на такий огляд був наданий в ухвалі слідчого судді».

– запропоновано викласти абзац другий ч.6 ст. 236 КПК України у такій редакції: «Прокурор, слідчий має право здійснити пошук, виявлення та фіксацію комп'ютерних даних, що міститься у комп'ютерних системах або їх частинах, мобільних терміналах систем зв'язку, на місці проведення обшуку виключно якщо дозвіл на такий пошук наданий в ухвалі слідчого судді». Водночас обґрунтовано, що чинна редакція абз. 2 ч.6 статті 236 КПК України може бути застосовною в умовах воєнного стану, коли публічний інтерес розслідування злочинів проти основ національної безпеки превалюють над приватним.

– запропоновано доповнити ч.4 ст. 163 КПК України нормою, відповідно до якої клопотання слідчого, прокурора про тимчасовий доступ до речей і документів, що містять інформацію, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій, про зв'язок, абонента, надання телекомунікаційних послуг, у тому числі отримання послуг, їх тривалості, змісту, маршрутів передавання тощо розглядається слідчим суддею у день його надходження;

удосконалено:

– класифікацію електронних (цифрових) доказів, зокрема з урахуванням її теоретичного та практичного значення та із застосуванням логічних правил поділу понять такі докази за критерієм їх форми запропоновано поділяти на наступні види: 1) електронні документи (текстові документи, аудіо- та відеозаписи, фотознімки та інші зображення); 2) електронні повідомлення (текстові, мультимедійні та голосові); 3) віртуальні активи; 4) логи, дані клієнтського середовища, контекстні дані, метадані та інші технічні дані; 5) інша інформація в електронній (цифровій) формі;

– науковий підхід до визначення поняття «кримінальне правопорушення, вчинене у кіберпросторі», під яким запропоновано розуміти передбачене законом України про кримінальну відповідальність суспільно небезпечне винне діяння, що вчиняється суб'єктом кримінального правопорушення у межах або з використанням кіберпростору як особливого соціально-технічного та інформаційного середовища, шляхом застосування інформаційно-комунікаційних технологій, комп'ютерних систем, мереж чи цифрових даних, та посягає на охоронювані кримінальним законом суспільні відносини

– науковий підхід до виокремлення мінімальних гарантії захисту права на повагу до приватного та сімейного життя у кіберпросторі

відповідно до вимог статті 8 Конвенції та прецедентної практики ЄСПЛ. Зокрема, виокремлено такі гарантії як: 1) чітке законодавче визначення категорій осіб та даних, щодо яких можливе перехоплення; 2) наявність попереднього судового контролю або ефективного подальшого нагляду за спостереженням; 3) нормативне формулювання критеріїв, за якими ухвалюється рішення про ініціювання перехоплення; 4) обмеження строків зберігання даних та встановлення чіткого порядку їх знищення.

– поняття «спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі» під якими запропоновано розуміти сукупність наукових знань і практичних навичок у сфері інформаційних технологій, комп'ютерних систем і мереж, цифрової та комп'ютерно-технічної криміналістики, телекомунікацій, інформаційної безпеки, програмування, аналізу шкідливого програмного забезпечення та електронних фінансових технологій, здобутих у межах академічної підготовки й професійного досвіду, носіями яких є залучені до кримінального провадження за рішенням слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду особи, що використовуються з метою вирішення питань, необхідних для повного, всебічного й об'єктивного встановлення фактичних обставин кримінального провадження

набули подальшого розвитку:

– доктринальні положення щодо розуміння сутності електронних (цифрових) доказів, зокрема на підставі дослідження теоретичних підходів до її розкриття виокремлено процесуальний, технічний і криміналістичний аспекти її розуміння, вказано на взаємодоповнюваність і взаємозв'язок цих аспектів, визначено з їх урахуванням ознаки цих доказів і сформульовано авторську дефініцію їх поняття;

– доктринальні підходи до розуміння поняття та системи джерел електронних (цифрових) доказів, зокрема доведено, що в ході досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі, ними є: 1) електронні пристрої, які містять значиму для кримінального провадження інформацію; 2) електронні комунікаційні системи, які використовувалися в ході підготовки до кримінальних правопорушень у кіберпросторі, їх вчинення та приховування наслідків цих правопорушень; 3) сервери постачальників електронних комунікаційних послуг, хмарні ресурси надавачів хмарних послуг і центри обробки даних надавачів послуг таких центрів;

– наукові підходи до класифікації кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі, зокрема, запропоновано здійснювати таку класифікації залежно від способу реалізації їх об'єктивної сторони;

– підходи до визначення міжнародних процедурних стандартів розслідування кіберзлочинів, які є спільними для усіх регіональних систем захисту прав людини;

– пропозиції щодо нормативного закріплення допустимості проведення зняття інформації з електронних комунікаційних мереж до постановлення ухвали слідчого судді на підставі постанови слідчого, прокурора у випадку, передбаченому ч.1 ст. 250 КПК України.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані у дисертації висновки та пропозиції можуть бути використані у:

– науково-дослідній роботі – для розвитку подальших наукових досліджень проблематики кримінального процесуального доказування при здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі;

– правотворчій діяльності – для удосконалення нормативної регламентації кримінального процесуального доказування при здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі;

– правозастосовній діяльності – для забезпечення єдності застосування норм кримінального процесуального та суміжного законодавства, що регламентує питання доказування при здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі;

– навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Сучасні проблеми кримінально-процесуального права», «Проведення слідчих (розшукових) дій», «Оперативно-розшукові заходи та негласні слідчі (розшукові) дії», «Забезпечення законності проведення оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій» (Акт впровадження в освітній процес Національного університету «Одеська юридична академія» від 15 грудня 2025 року).

Особистий внесок здобувача. Дисертація становить самостійне дослідження, викладені у дисертації висновки і пропозиції становлять особистий здобуток автора.

Апробація результатів дослідження. Положення та висновки дисертаційного дослідження обговорювались під час засідання кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія». Основні результати наукового дослідження були висвітлені у доповідях на наукових, науково-практичних конференціях, зокрема на: Міжнародній науково-практичній конференції «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень» (м. Одеса, 19 травня 2023 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання розвитку юридичної науки в період воєнного стану» (м. Львів, 17 травня 2024 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів» (26 квітня 2024 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час» (м. Одеса, 16 травня 2025 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження відображені у дев'яти наукових публікаціях, у тому числі у п'ятьох статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, а також чотирьох тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію матеріалів дисертації:

Список публікацій здобувача, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Філімонов М.В. Окремі питання призначення експертизи електронних комунікацій під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі. *Правові новели*. 2024. № 24. С. 347-355. URL: http://legalnovels.in.ua/journal/24_2024/48.pdf

2. Філімонов М.В. До питання щодо стану наукової розробленості проблем розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі у юридичній доктрині. *Право і суспільство*. 2024. №6. С. 340-345. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2024/6_2024/51.pdf

3. Філімонов М.В. Міжнародні стандарти та зарубіжний досвід нормативної регламентації розслідування кримінальних правопорушень,

вчинених у кіберпросторі. *Право і суспільство*. 2025. №3. Т. 2. С. 657-662. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2025/3_2025/part_2/91.pdf

4. Філімонов М.В. Питання забезпечення права особи на повагу до приватного життя у кіберпросторі в практиці Європейського суду з прав людини. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 4. С. 632-634. URL: http://lsej.org.ua/4_2025/155.pdf

5. Філімонов М.В. Належний процесуальний порядок ознайомлення із інформацією, що міститься на цифрових пристроях: окремі питання у контексті практики ККС ВС. *Правові новели*. 2025. № 25. С.456-461. URL: http://legalnovels.in.ua/journal/25_2025/60.pdf

Список публікацій здобувача, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації та додатково відображають її наукові результати:

1. Філімонов М.В. Використання цифрової інформації з відкритих джерел у кримінальному процесуальному доказуванні: постановка проблеми. Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень : у 2 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 трав. 2023 р.) / за загальною редакцією С.В. Ківалова. Одеса: Видавництво «Юридика». 2023. Т. 2. С. 377-380.

2. Філімонов М.В. Втручання в електронне приватне спілкування у практиці європейського суду з прав людини: окремі питання. Актуальні питання розвитку юридичної науки в період воєнного стану : Міжнародна науково-практична конференція. Науково-дослідний інститут публічного права, 17 травня 2024 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 358-360. DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-395-1-105.

3. Філімонов М.В. Допустимість доказів, отриманих із веб-сайтів та інтернет-ресурсів: проблеми, доктрини та тенденції судової практики. Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів: матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 26 квітня 2024 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса : Фенікс, 2024. С. 463-465.
Філімонов М.В. Окремі питання допустимості доказів, отриманих у результаті зняття інформації з електронних інформаційних систем. Європейські орієнтири України: нові виміри у воєнний час: матеріали міжнар.наук.- практ. конф. (Одеса, 16 травня 2025 р.). Одеса, 2025. С. 639-

Характеристика особистості здобувача. У 2022 році закінчив Національний університет «Одеська юридична академія» за спеціальністю 081 «Право» та вступив до аспірантури Національного університету «Одеська юридична академія». З 2024 року здійснює індивідуальну адвокатську діяльність. З 2020 по 2025 рік здійснював повноваження депутата Сєвєродонецької районної ради VIII скликання.

Особистий внесок здобувача. Викладені в дисертації положення, які виносяться на захист, розроблені автором особисто.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана сучасною науковою мовою, стиль викладання відповідає прийнятному у науковій літературі й забезпечує легкість та доступність сприйняття наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження.

Дисертація відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами від 03.05.2024, № 507).

Загальний висновок. Враховуючи викладене вважаємо, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Філімонова Микити Володимировича на тему: «Особливості доказування при здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі», відповідає спеціальності 081 «Право», вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами від 03.05.2024, № 507), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами від 31.05.2019, № 759) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами від 03.05.2024, № 507) та **рекомендується до захисту на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».**

У результаті відкритого голосування учасники засідання фахового семінару в кількості 15 осіб подали голоси «за». Ніхто із учасників фахового семінару не проголосував «проти» рекомендації дисертаційної роботи

Філімонова Микити Володимировича до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді. Науковий керівник Хижняк Є.С. участі в голосуванні не брав.

УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити висновок про дисертацію Філімонова Микити Володимировича на тему: «Особливості доказування при здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі», представленої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Філімонова Микити Володимировича відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами від 03.05.2024, № 507), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами від 31.05.2019, № 759) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами від 03.05.2024, № 507).

3. Рекомендувати дисертацію Філімонова Микити Володимировича на тему: «Особливості доказування при здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі», до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

4. Запропонувати Вченій раді наступний склад разової спеціалізованої вченої ради для проведення публічного захисту:

Голова: завідувач кафедри криміналістики, судових експертиз та поліграфології Національного університету «Одеська юридична академія», д.ю.н., професор Аркуша Лариса Ігорівна.

Офіційний опонент: завідувач кафедри кримінального права та кримінально-правових дисциплін Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, д.ю.н., професор Тітко Іван Андрійович.

Офіційний опонент: доцент кафедри кафедри кримінального процесу та криміналістики Одеського державного університету внутрішніх справ

Міністерства внутрішніх справ України, к.ю.н., доцент Лісніченко Дмитро Вікторович.

Рецензент: завідувач кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія», д.ю.н., професор Торбас Олександр Олександрович;

Рецензент: доцент кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія», к.ю.н., доцент Завтур Віктор Андрійович.

Результати голосування присутніх на засіданні докторів та кандидатів наук за профілем поданої на розгляд дисертації: за – 15; проти – немає; утримались – немає; науковий керівник участі у голосуванні не приймав.

Головуючий на засіданні,
завідувач кафедри кримінального процесу
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор **Олександр ТОРБАС**